

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

נא

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
ובן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימייל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2025

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת בא

אמונה

- והעמידן על אחת - העיקר להתחזק בקניין האמונה ב
- אין ייאוש בעולם - לעולם לא יתייאש מעצמו ומגאולתו ו

בין אדם לחברו

- הנאהבים והנעימים - הזהירות בבין אדם לחברו ח

מלחמת היצר וקדושת ישראל

- אור זרוע לצדיק - מעלת השומר על קדושתו, וגודר גדרים יב
- ולקחו מן הדם - לכופ את יצרו טז

ועוד בחינה אחת שהיה לישראל במצרים, שהיה בחינת אהבה ואחוה ביניהם, ולא פסקה ישיבה מאבותינו במצרים (יומא כח:). היינו שלא פסקה בחינת אחדות מביניהם, כמאמר הכתוב (שמות א ה) ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים, ונאמר לשון יחיד **נפש**, לרמז שכל השבעים נפשות היו באחדות ואהבה כנפש אחד, וכל זה היה להם על ידי 'ויוסף היה במצרים', שיוסף המשיך להם בחינה זו של ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט יח).

והוא סגולה נפלאה לבחינת תפלה, שתהיה מקובלת למעלה, לכן צריך כל האדם לקבל על עצמו קודם התפלה מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, ויהיה משתתף בצערו של חברו, ויתפלל בעד חברו ובעד כל ישראל, ותהיה תפלתו תפלת רבים ומקובלת יותר (עיי' פע"ח שער עולם העשיה פ"א), כמאמר הכתוב (תהלים נה יט) פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי, ועל זה אמרו חז"ל (ב"ק צב.) כל המתפלל בעד חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, פירוש, מחמת שמתפלל בעד חברו ובעד כל ישראל נעשה תפלתו תפלת רבים, ונענה מבחינת 'תחלה' - בחינת מקור הרחמים בחינת שלשת אבות כנ"ל.

...היו לישראל במצרים, היינו שהיה להם בחינת אחדות כנ"ל, שהיה משתתף כל אחד בצערו של חברו, לכן היה קשה השעבוד של כל אחד ואחד בכפליים, כי שעבוד של חברו היה קשה לו כמו שעבוד שלו ממש, לכן מנין מאתיים ועשר שנים שהיו במצרים היה נחשב להם לכפל - למנין ת"ך שנה, ועוד נחשב להם התשעה שנים שהיה יוסף משועבד לפוטיפר ושר בית הסוהר, ונעשה תכ"ט שנים, ומחמת שיוסף המשיך להם הבחינת אחדות כנ"ל, שכל דבר המצרף החשבון נחשב גם כן אחד, ונחשב יוסף הכולל החשבון עם התשעה שנים שלו של השעבוד כנ"ל לעשרה, ועם ת"ך של ישראל עולה שלשים שנה וארבע מאות שנה שנאמרו בפסוק, לרמז על בחינת אחדות הנ"ל, והיו 'נפש' אחת שהוא בגימטריא ת"ל מנין נפ"ש.... ובעבור כל זה תהיה תפלתנו נשמעת ונמשיך בחינת חסד ורחמים ובחינת גאולה.

(בת עין, פרשת בא ד"ה ויושב את משה ואת אהרן)

פרשת בא

אני ה', ונודע מה שדרשו חז"ל אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא השליח (וכמו שאומרים ב'הגדה'), ואם בן היאך ציווה הקב"ה לאכול את הפסח כשנעליכם ברגליכם, ולכאורה היו צריכים להיות אסורים באותו הלילה בנעילת הסנדל לגודל המורא גדול זו גילוי שכינה.

ומבאר המהרי"ל דיסקין באופן נורא, כי הנה תכלית הציווי לאכול את הפסח במתנים חגורים כשנעליהם לרגליהם ומקלם בידם היה להורות על חזק אמונתם של בני ישראל שתיכף יוצאים הם ממצרים, והם כבר מוכנים לדרך, על כן היה 'שווה' כביכול להקב"ה לוותר על איסור נעילת הסנדל, בכדי שהם יראו את חזק אמונתם ובטחונם בו ית"ש. וכל זאת ללמדנו לדורות עולם כי עיקר העיקרים והוא ראשית לבל, השרשת האמונה במח ובלב ובכלי המעשה".

והעמידן על אחת - העיקר להתחזק בקניין האמונה בפרשתן (יב יא), 'וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם' וגו'. הקשה הגה"ק מהרי"ל דיסקין זי"ע, הא קי"ל שבל מקום שיש בו גילוי שכינה אסור בנעילת הסנדל, כאשר אמר הקב"ה למשה בסנה 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא', ואיתא ב'מדרש' (שמ"ר ב ו) 'של נעליך, כל מקום שהשכינה נגלית אסור בנעילת הסנדל וכו', וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים', ומהאי טעמא נמי יום הכיפורים אסור בנעילת הסנדל כי הוא יום גילוי שכינה והשראת הקדושה ביותר, מעתה תתמה, הרי באותו הלילה של ט"ו ניסן, היה בו גילוי שכינה במצרים, וכדכתיב (יב יב) 'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים וכו', ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים

א. והזמן גרמא, ימי השובבי"ם, להתחזק באמונה פשוטה ושלימה, וכך אמר הגה"צ רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל בזה"ל, עומדים אנו עתה בימי השובבי"ם, חסידים ואנשי מעשה היו מתחזקים בעבודתם הרוחנית בימים אלו, מתענים ומרבים באמירת סליחות וכדומה, נראה שהדגש העיקרי בעבודת החיזוק חייבת להיות בעניני אמונה, 'דדא ביה כולא ביה' (נדריים מא.), כל אשר מתחזק באמונה הכל נמצא בו, 'בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה'. ובאמת יש לראות דפרשיות אלו דימי שובבי"ם המתחילות מפרשת שמות, והיינו מתחילת יציאת מצרים ועד למלאכת המשכן, כולם עוסקות בעניני אמונה, וכאשר המשכיל יתבונן בהם יתנווהו כח ואפשרות להגביר אמונת ה' בקרבנו. עכ"ל (אור יחזקאל אמונה עמ' רמה).

הנה כתיב הפרשתן 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו' וידעתם כי אני ה' (י ב). דקדק הגה"ק המהר"ם שיק זי"ע (ליקוטי מהר"ם שיק פרשתן) דה"ל וידעו את ה', והיינו שמדבר על 'בניכם' והם ידעו את ה', מדוע כתב כתיב 'וידעתם'. ומבאר בשם הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע, כי כמו שאדם רוצה לקבוע בלב חברו דבר אמונה או רוצה ליסרו שיקבל דבריו, צריך שתחילה הוא בעצמו יאמין בדבר אמונה שלימה, ולהיות קשוט את עצמו מקודם, ואז יהיו דברים היוצאים מהלב נכנסים אל הלב. וזה פי' הפסוק 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו' כדי לקבוע אמונה ולדעת ה', מקודם וידעתם אתם כי אני ה' ותאמינו אתם באמונה שלימה, ואז תוכלו אתם לקבוע האמונה בלב בניכם לדעת את ה'.

ודע, כי מחובת האדם 'להשים לבו' לקנות בנפשו את קנין האמונה והבטחון, כי בלא זה אף אם יראה עין בעין את יד ה' ימצא 'תירוצים' לומר כי אך מקרה הוא ולא מיד ה' בא לו, כביאורו של הגרי"ז מבריסק זצוק"ל האמור בפרשתן כשהזהיר משה על מכת בכורות, 'ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (יא ד), וברש"י, אמר משה 'כחצות הלילה' ולא 'בחצות הלילה' - שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמר, משה בדאי הוא. והדברים מבהילים, כי עומדים ב'מכת בכורות' שם נאמר (שם ו) 'והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, אשר כמוהו לא נהייתה וכמוהו לא תוסיף', וראו הכל את יד ה' המכה בהם בכל תשעת המכות שקדמו, ודבר אחד מדברו לא

באר הפרשה - פרשת בא

ג

חזר ריקם עד עתה, ואעפ"כ חשש משה רבינו שמא ידקדקו ב'שעה' ויאמרו אין זה מכוחו של מקום חלילה, כי הדבר לא היה מדויק ברגעים כפי מורה השעות שבידם... כי מי שאינו מאמין לא יראה אף את הנגלה לנגד עיניו, בעוד שזה האוחז בפלך האמונה רואה את יד הבורא אף בנסתר מעיניו.

וכבר מבואר בכתבי הקודש (שער הפסוקים פר' וישב ד"ה להיות, ובשאר ספה"ק) שלא סגי ב'דיעה' בעלמא באמונת ה', כי 'פרעה' אותיות 'הערף', כלומר, שמקום אחיזתו הוא בעורף, וכל טומאתו להקים חציצה ומחיצה בין המוח ללב (ב'עורף'). **שידיעת** האמונה הברורה בבורא ובהנהגתו, לא תכנס לתוככי לבו, ולא תתערב האמונה בתמצית דמו. וזוהי 'יציאת מצרים', שנצא מקליפת 'הערף' זו לחרות עולם, וכל ידיעתנו באמונה תכנס היטב היטב ללבנו, וממילא תהיה הנהגתנו על פי אמונת אומן.

פעם שאל אחד הרופאים את הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע, ילמדנו רבינו – מה הם עיסוקיו של הרבי, ענהו ה'דברי חיים' הנני מתעסק בבניית 'גשר', ומשתמה הרופא לפשר דבריו, ביאר לו הד"ח שהוא בונה גשר ממוחו אל ליבו (מעל העורף) - לחבר את כל הידיעות אשר במוחו אל תוככי לבו, שאף הוא יהא משועבד לעבודתו ית"ש. 'דוגמא' לדבר, הוא סיפור יציאת מצרים גופא, שנצטוונו להזכיר בכל יום ולילה את ניסי יציאת מצרים, שכל תכלית ה'זכירה' הוא חיזוק האמונה בהשגחה פרטית, שאין די ב'אמירה' בעלמא בביטוי שפתיים לחוד, אלא יתבונן ויעמיק בניסי יציאת מצרים עד ש'יחיה' אותם. הא למה הדבר דומה לאדם שחש בגרונו, ונתן לו הרופא 'כדור' למצוץ, ועי"ז יעלמו מכאוביו, אולם הלה בלע את הכדור מבלי למצוץ, פשיטא שלא הועיל לו מאומה, והכי נמי צריך 'למצוץ' את סיפור ה'מכות' האותות והמופתים, וכל המאריך להתבונן בסיפור יציאת מצרים הרי זה משובח. מעשה שהיה ביהודי ששמו ר' ישראל ניסנשטרוק שהיה דר בבריסק, הלה עשיר גדול היה מלפנים, על שולחנו התאחדו תורה וגדולה, עד שנתהפך עליו הגלגל ואיבד את כל כספו, והזקק לכמה אלפי רובל בכדי לפרוע חובותיו, לקנות סחורה שיוכל לשאת ולתת בה ועל ידי זה לשוב לאיטו למעמדו הראשון, חיפש מי שיקיים מצוות 'אם כסף תלווה את עמי' ולא מצא, בלית ברירה יצא לדרכו לעבר העיר לאנדאן שם מדור הבארון המפורסם ר' אנשיל ראטשילד ז"ל, לבקש מעמו הלוואה גדולה. אלא שאף הוצאות הנסיעה שארכה כשלש חדשים לא היו לו, לכן מכר מחפצי ביתו, והכסף שקיבל חילק לחצאין, מחצה לקח עמו להוצאות הדרך ומחצה השאיר ביד בני ביתו עבור לחם לאכול, עד שיחזור ויהיו מעות בידו.

לאחר שלושת ירחים דרכו רגליו על אדמת לאנדאן, החיש ר' ישראל את צעדיו לביתו של הבארון ראטשילד, אך הנה מיד חשכו עיניו, בראותו עשרות ומאות 'משולחים' עומדים ב'היכל' טרקלינו של הבארון, וכולם עוברים כבני מרון אצל פקידי הבית, והם מעניקים לכל העוברים חצי זהוב ולכל היותר זהוב שלם, והרהר לעצמו וכי מה אעשה עם זהוב יחיד ובודד כשהנני נצרך לג' אלפי זהובים לכל הפחות להעמיד עצמי על מעמד ראוי, ולא הרגיש שעניניו מביעים את רחשי לבו ודמעות רותחות ניגרות מהם (כמאמר החכם 'העיניים חלון הלב'), הפקידים הממונים על חלוקת הצדקה הבחינו מרחוק בכל אשר נעשה ברכתי ההיכל, שאיש נכבד והדור פנים מבכה מרה את גורלו, מיהרו לגשת אליו, ואמרו לו אנן שכירי הבארון הננו, ואיננו רשאים לתת יותר מזהוב אחד לכל אחד, אמנם זאת נייעצך, בוא הנה שנית בערב שבת קודש בחצות היום, בשעה זאת נכנס לכאן הבארון לבדוק את הרשימות של כספי הצדקה, תגלה לו מצפוני לך, ואולי תשא חן וחסד לפניו, וימלא משאלות ליבך.

ויהי ביום השישי הופיע רבי ישראל בשעה הנקובה, ומצא חן בעיני הבארון, והזמינו לסעוד על שולחנו את סעודות השב"ק. במשך כל הסעודות ישב ר' ישראל על שולחן מלכים תיבל את הסעודות באמרות טהורות, דברי תורה וחכמה המשמחים לב שומעיהם, הבארון שנהנה ממנו מאד אמר לו בעצם יום השבת סור נא אלי מיד בצאת השבת, כי דבר לי אליך, במוצאי מנוחה ישבו יחדיו הבארון ור' ישראל, ור' ישראל סיפר לו על עברו, שעד עתה היה בעצמו עשיר גדול, ועתה נהפך ל'יורד', והוא זקוק בדחיפות להלוואה של כמה אלפי רובל. כשמוע הברון את דברי היהודי, פנה אליו ואמר לו, אמור נא כמה היה שווי כל נכסיך בזמנים הטובים ביותר, חישוב היהודי ומצא שבזמנים הטובים עלה ערך שוויו עשרת אלפים רובל, נכנס הבארון אל החדר השני... יצא ונתן לו במתנה גמורה סכום אדיר של עשרת אלפי רובל, גם רשם את שמו על גבי הנייר 'בארון אנשיל ראטשילד' ומקום מגוריו בלאנדאן, ר' ישראל שהשתומם למראה סכום אדיר זה שלא חלם עליו כלל, פתח פיו בהלל ושיבח את הנדיבות הרבה, אך הוסיף ותמה בפני הבארון לשם מה כתבם לי קלף עם האדרעס (כתובת) שלכם, וכי זקוקים אתם שאדע את מקום המגורים בכדי שאשלח לכם מכתב תודה...

באר הפרשה - פרשת בא

ענהו הבארוך, הנה רואה אני שה'שלימזל' (ביש מזל) רודף אחריך... ומחמתו נעשית יורד, ומי יודע אם עתה כשקבלת ממני סכום גדול כזה לא תשוב להפסידו, על כן נתתי לפניך את כתובת מגורי, שלא תצטרך לשוב להיטלטל בדרך שלושת חדשים נוספים, אלא תשלח את בקשתך דרך הדואר, וכיוון שכבר בידעי ומכירי עסקיך אשלח לך שוב עשרת אלפים רובל.

עפ"י עובדא זו יתבאר לנו ביאור נפלא בכתוב (תהלים קיא ד) 'זכר עשה לנפלאותיו, חנון ורחום ה', דלכאורה צ"ב, מה ענין 'זכר' עשה לנפלאותיו למה שהוא חנון ורחום, ועפ"י האמור יבואר היטב, כי הקב"ה אומר לבניו רחומי, זכרו נא את הנפלאות אותם עשיתי עמכם בימי צאתכם מארץ מצרים, וכאשר תמצאו עצמכם בעת צרה ח"ו - היזכרו באדרעס (הכתובת) אשר יש לפנות לשם בעת צרה, התפללו אלי, ויתעורר בי הרצון לשוב להטיב לכם בניסים ונפלאות. וזהו שאמר הכתוב זכר עשה לנפלאותיו שיזכרו את כל ניסיו, כי חנון ורחום ה', וברצונו לשוב תמיד להטיב לנו, וזה ייעשה על ידי שנזכור יציאת מצרים ונאמר לפניו שירה חדשה.

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע נשא משלו לעשיר אחד שהיה לו ארמון מלא בכל טוב, חיכו ממתקים וכולו מחמדים, כמו כן היה לו ציפור חכמה ביותר שהיתה מזמרת בנעימה וזמרה, והעשיר היה שומר עליה מכל משמר, והיה משתעשע עמה בכל יום. לימים הוצרך אותו גביר לצאת למסע ארוך ברחבי תבל לצורך עסקיו, והעמיד את אחד המשרתים לעמוד על המשמר על שלמות הבית וכל חפציו, העשיר העלה על גבי הכתב את כל הנצרך לשמירת חפצי וענייני הבית - למען ידע ויזכור המשרת את המעשה אשר יעשה מדי יום ביומו, ואחרון חביב כתב לו את כל עניני ציפורו יקירתו - היאך סדר מאכלה וכו', ולחזוק הדבר צוה עליו שיקרא את ה'פיתקא' דבר יום ביומו למען לא ישכח ח"ו את כל אשר מוטל עליו. כשחזר העשיר ממסעו חשכו עיניו בראותו את הבית כולו כמהפכת סדום ועמורה, וביותר גבר צערו על הציפור שמתה - 'חבל על דאבדין ולא משתכחין', ויקרא האדון למשרתו ויגער בו על שהזניח את הבית, ובפרט על מה שלא האכיל את הציפור החיה עד שמתה ברעב. נענה המשרת לאמר לא עלי תלונותיכם כי 'עשיתי ככל אשר ציוותני', ובכל בוקרו של יום תיכף לאחר אמירת 'מודה אני' טרם אפנה לאיזה דבר אחר קראתי בעיון רב בהבעת התיבות בדקדוק רב את כל הנכתב בהאי פיתקא...

ובל נדמה לאותו משרת כסיל, לקרוא בכל יום מפסוקי התורה בזכירת יציאת מצרים, ולחשוב שבכך יצאנו ידי חובה... אלא העיקר הוא שיהיה 'שימה כנגד הלב', לעורר את הלב לאמונתו השלימה.

ביותר הדברים אמורים בדורנו אנו, כשהחושך יכסה ארץ, שצריך להרבות בקניין האמונה, וכאשר מובא, שפעם ביקש יהודי מחו"ל את הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע שישלח עמו דברי חיזוק לבני קהילתו, (והיה זה בחול המועד הסוכות, לאחר שרקדו וזמרו ניגוני שמחה והתפזרו כל הקהל ורק הוא נשאר שם בביתו של החזון"א, שאלו לרצונו, השיב האיש, כי תושבי חוץ לארץ מבקשים 'חיזוק'), נענה לו החזון"א ואמר, כתיב בנח (ו ט) 'תמים היה בדורותיו', וכלומר שלכל דור יש את הצדקות והחיזוק שלו, בדורנו, החיזוק הוא החוזק באמונה (עיי' 'מעשה איש' ח"ה קכז), וכלומר, לזאת ממתנינים לנו מן השמים בדור זה - שנתחזק שוב ושוב באמונה פשוטה ותמימה.

וביסוד הדברים ביאר כ"ק האדמו"ר מ'תולדות אהרן' זי"ע (בהקדמה לדברי אמונה) בלשון הכתוב 'כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני', שלכאורה קשה מה עניין סיפא לרישא, מה ענין 'שקר רדפוני' ל'כל מצותיך אמונה', אלא ביאורו, עפ"י דברי חז"ל (סנהדרין צז). שבזמן עקבתא דמשיחא תהיה 'האמת נעדרת' ויתרבה השקר רח"ל, וזהו שאמר הכתוב שבאותו הזמן 'שקר רדפוני' וזקוקים אנו ביותר ל'עזר אלוקי', הרי אין עצה ואין תבונה אלא להחזיק ב'כל מצותיך אמונה'.

וכך כתב הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע (קובץ אגרות ח"ג א) 'רצוני היה לקבוע הדיבור בקירוב הלב ליסודי האמונה, כי זה כל האדם, והרפיון בבחינת המושגים של עיקרי האמונה הוא שורש המחלה שנתנה למחשבות שליליות והרהורי דברים בטלים להיכנס לחדרי הלב'.

עוד עלינו להביא מה שדקדק הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן מפוניבז' זצ"ל בלשון הכתוב בריש פרשתו (י ב) 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים' וגו', ולכאורה צריך ביאור, מדוע צריך לספר לו לתוך האוזן דייקא... וכי לא היה די שיאמר לו 'למען תספר לבנך' ותו לא. אלא ביאור הדברים, על דרך משל למי שרוצה לומר לחברו דבר מה, אך שניהם שוהים בין ציבור גדול המדברים זה עם זה בקול רם, ואי אפשר שהלה ישמע מה שאומר לו אם לא יאמר לו לתוך האוזן... על דרך זה יתבאר, כי בני ישראל היו במצרים מקום הכפירה הגדולה ביותר, וכביכול כל חלל הארץ 'צועק' מי ה' אשר אשמע בקולו, על כן בבואו לספר לבנו את גודל נפלאות השי"ת וההשגחה הפרטית - עליו לספר את דבריו לתוך האוזן...

ואכן זהו עיקר שבחם של בני ישראל, אשר הינם מאמינים בני מאמינים², וכמו שנאמר 'וגם צדה לא עשו להם' (יב לט), ופירש רש"י, 'מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו האיך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכנו, הוא שמפורש בקבלה (ירמיה ב ב) 'זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה', והרי שעיקר מעלת בני ישראל היא האמונה השלימה שהיתה להם ביציאת מצרים שהלכו

ואכן זהו עיקר שבחם של בני ישראל, אשר הינם מאמינים בני מאמינים², וכמו שנאמר 'וגם צדה לא עשו להם' (יב לט), ופירש רש"י, 'מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו האיך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכנו, הוא שמפורש בקבלה (ירמיה ב ב) 'זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה', והרי שעיקר מעלת בני ישראל היא האמונה השלימה שהיתה להם ביציאת מצרים שהלכו

וכוונת הדברים היא כלפי הדורות הללו, כשכל הארץ מלאה כפירה רח"ל, שצריך להשריש אמונה בתוך ה'אוזן' של בני ביתו... לעיין בזה ולעמוד על כך שיכנסו הדברים לליבם, עד שגם כי יזקינו לא יסורו חלילה מדרך ה'. מעניין לעניין באותו עניין, יש להביא מה שפירש הרידב"ז מסלוצק זי"ע בהאמור בפרשתן, כאשר התרה משה בפרעה במכת הארבה, שאמר פרעה למשה ואהרן 'לכו עבדו את ה' אלוקיכם מי ומי ההולכים, ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותנו וכו', לא כן לכו נא הגברים' (י ה-יא), והרי שפרעה הסכים לשלח רק את הגברים ואילו משה רבינו אמר 'בבנינו ובבנותינו נלך', וצריך לבאר מה היה יסוד ה'זיכוח' ביניהם, ומדוע הסכים פרעה שרק הגברים ילכו, אלא כי פרעה הרשע ידע שאם בני ישראל יצאו ממצרים לזבוח לה' אלוקינו שוב יחזרו לדרכי אבותיהם ויאמינו בה', ולא יהיה לו שליטה עליהם, על כן דרש להשאיר את הנשים במצרים, וממילא ישארו האימהות תחת שעבוד מצרים, ויגדלו את בניהם בדרכי טומאת מצרים, על כן טען משה כנגדו בבנינו ובנותינו נלך, כי אי אפשר לתאר השפעת עקרת הבית על יוצאי חלציה, והיא היא שמכנסת לקרבם רגשי קודש וחמימות ליהדות, לה' ולתורתו (הובא ב'ביאורים והנהגות' להגר"מ שטרנבוך שליט"א).

ב. ודע כי בזכות האמונה נגאלו אבותינו. וכך איתא ב'זרע שמשון' (בפרשתן אות ב) דהנה כתיב 'שמו בם דברי אותותיו ומופתים בארץ חם שלח חושך ויחשיך', (תהלים קה, כז-כח). וקשה, על מי נאמר 'שמו בם דברי אותותיו', והרי כתב בהמשך הכתוב 'ומופתים בארץ חם' על המצריים, אם כן נראה ששמו בם לא קאי על המצריים, ועל מי קאי. ועוד מקשים העולם, למה אמר מכת חשך תחילה והרי חשך היתה בסוף המכות.

ומבאר הזרע שמשון, כי הנה, מתחילה לא היו בני ישראל מאמינים שתבא להם הגאולה, שהרי עדיין לא הגיע הזמן, אמנם כאשר ראו את האותות והסימן של 'פקוד יפקוד' וכו' אז ויאמן העם, ואיתא במדרש (ילקוט שמעוני בשלח רמז ר"מ) שישאל לא נגאלו אלא בזכות האמונה, ומשום הכי אמר 'שמו בם' – כלומר ב'ישראל דברי אותותיו' וממילא ויאמן העם, ובשביל זה עשה הקב"ה מופתים בארץ חם, כדי שבני ישראל יאמינו ובוזה יזכו לגאולה. ואם תאמר והלא רובם של ישראל לא היו רוצים לצאת, ומה זכות הוא להם אם המיעוט האמינו, לזה תירץ שלח חשך וכו', שהקב"ה יודע שעתיד להביא חשך על המצריים ולהמית כל רשעי ישראל, ולכך עשה מופתים בארץ חם, ולרמוז על זה הקדים כאן הכתוב שלח חשך וכו'.

ג. ובזה ביאר הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע (זרע קודש הגש"פ) מה שנאמר בפרשתן (יב לד) 'וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלתם על שכמם', ולכאורה קשה מה בא הכתוב ללמדנו בכך שהיו 'משארותם' (שיירי המצה והמרור) נתונים על שכמם ולא במקום אחר... אלא שהא גופא בא להשמיענו, כי הגם שנטלו מעט צידה מכל מקום לא היתה דעתם נתונה לאותם דברי מזון, ולא סמכו עליהם, אלא בטחו רק בהקב"ה, ולא היה אלא כדבר שאדם משליך מאחורי כתפיו שאין מחשבתו נתונה על כך.

ד. נפלאות מצינו להרה"ק ה'אור לשמים' מאפטא זי"ע (בפרשתן ד"ה היום) וז"ל, והנה בדורות הראשונים היה תיקון נפש שלהם על ידי סיגופים כדי לשבר את הקליפות ולהבדיל המסכים המבדילים מהנשמה, אבל עתה הדור הקרוב למשיח צדקו תיקונם קל, ואינם צריכים לסיגופים, ותיקונם הוא ע"י אמונה שמאמינים באלוקי עולם, ובאמונתם יחיו, עכ"ל.

כע"ז כבר מצינו לבעל ה'חרדים' (פס"ו אות יב) וז"ל, אם תרצה להיות צדיק טוב, מרכבה ליסוד שקלקלת, צריך לומר תמיד 'גם זו לטובה', ולדון לכף זכות וכו'.

באר הפרשה - פרשת בא

ילך אליו שהרי כבוד לבו ולא ישמע בקול משה להוציא את בני מצרים.

ומביא הגה"ק החיד"א זי"ע (נחל קדומים) שמצא בכת"י רבינו שלמה אסתרוק (בן דורו של הרישב"א והר"ן) שאפשר לפרש 'כי' שהוא מלשון אעפ"י, כלומר 'בא אל פרעה אף על פי שהכבדתי את לבו'. כי אפילו פרעה הרשע יכול לחזור בתשובה.

ובך איתא בשו"ת מהרימ"ט (או"ח סי' ח), שאף ש'ציצא' בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר

ולא חשש לאימת פרעה וגזרתו, זוכה בפרהסיא תועבת מצרים (שהרי לקרבן פסח הקריבו את אליליהם של המצרים) ונתן מדם הפסח על המזוזות ועל המשקוף, הרי זה צדיק ובטח בהקב"ה - ראוי הוא שיגון עליו מן הנגף והמשחית. עכ"ל.

אין ייאוש בעולם - לעולם לא יתיימש מעצמו ומגאולתו בריש פרשתו (י א), 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו', ולכאורה תמוה, וכי הכבדת לבו היא סיבה וטעם לבוא אל פרעה, אדרבה היא הנותנת שלא

מן הבאר

כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת הצדיק אות קנו) כי גם העוונות הקשים ביותר - אותם שהעידו בזוהר הקדוש שלא תועיל עליהם התשובה - יתוקנו אף הם באמונה איתנה בכורא עולם. וז"ל. תיקון, להאמין שאין 'מקרה' בעולם אלא הכל בהשגחה ממעל, להאמין באמונה שלימה שאין שום מקרה בעולם כלל וכל מה שיארע לו ידע שהכל בכוונת מכוון יתברך שמו. ודבר זה הוא באמת עיקר הכל, וכל תרי"ג מצוות התורה הם רק עיטין (עצות) להגיע לידיעה זו שהכל מהשם יתברך. וכל העבירות נקרא בתוכחה 'אם תלכו עמי קרי' (ויקרא כו כז) לשון מקרה - כי העבירות הם יציאה מן הסדר ואין להם סדר, וכן כל העונשים נקרא שם (פסוק כח) 'חמת קרי', ועל ידי זה שמאמין שאין מקרה ממתיק כל הדינים ומתקן כל העבירות. עכ"ל.

ה. כתב ב'דעת זקנים' מבעלי התוס' (לעיל ח ט) על הפסוק 'וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות' - 'אבל אותם שבתנורים לא מתו לפי שבטחו בהקב"ה ונכנסו בתנור חם בציווי השם', ומכאן נלמד, כי אפילו 'צפרדע' הבוטח בהקב"ה לא יארע לו שום נזק...

1. וכמו שמצינו שאמר דוד (תהילים מא ה) 'רפאה נפשי כי חטאתי לך', וצ"ב, האם 'כי חטאתי' הוא סיבה וטעם ל'רפאה נפשי'. אלא הכוונה, 'אפילו שחטאתי לך'. שביקש מהבורא שירפא נפשו על אף שחטא ואינו ראוי.
2. בפרשת שמות מצינו (ג טז-טז), כה אמר ה' אל משה 'לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם, ה' אלוקי אבותיכם נראה אלי... אעלה אתכם מעני מצרים'... והדר כתיב ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלוקי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלוקינו. והקורא יתמה, מדוע גנב דעת פרעה לבקש ממנו להוציא רק לשלשת ימים, כאשר אמר לפני כן לבני ישראל שהוא עומד להוציאם עולמית.

נוראות איתא באלשיך, דווקא משום שהקב"ה הוא כל יכול, ודווקא משום שהוא הגדול הגיבור והנורא, דווקא משום שהוא היחיד ששליט על הכל, דווקא משום כך הורה למשה לבקש מפרעה רק דרך שלוש ימים, כי הקב"ה מכיר נפש כל היצורים, וידע שפרעה התרגל לשררה ומלוכה על כל העולם, לא יוכל עמוד בבקשה כזו, ולא יהא בכוחו להוציאם לגמרי, וממילא אינו חייב 'מכות' באם יסרב להוציאם, והקב"ה הבוחן ובודק גנזי נסתרות, ומכיר לעומק את נפש כל היצורים, ידע עד כמה כן אפשר לבקש מפרעה דבר שהוא מסוגל בו ולא יותר, ולכן ביקש ממנו רק על שלשת ימים, ואז כשלא יסכים גם לכך הרי המכות באות עליו בדין.

הרי בזה כדי ללמדנו לדין, אם מול פרעה השפל והנבזה, דרש ממנו הקב"ה שהכיר את נפשו רק לפי כוחותיו ומידת יכולתו, ולא ביקש ממנו מה שאין בכוחו. קל וחומר מול בניו אהוביו, שהקב"ה ברחמיו המבין את הנפש הבהמית שלנו, אינו מבקש מאתנו מה שאין בכוחנו, או מה שהנפש אינו סובלת, אלא כך אומר לאדם, לפי כוחותיך ולפי יכולתך - במקום אשר אתה עומד, התרומם והתקרב אלי.

כל יהודי להתעורר בתשובה שלימה אפילו מתוך מצב ירוד ושפל ביותר^ח, כי כמה שירד, הרי בוודאי לא הגיע עדיין לשפלנותו של פרעה הרשע.

יסוד גדול רמז בה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"א ועוד), כי הדבר מצוי, ברבים הניגשים לעבודת ה', שמיד יצוצו כנגדם פועלי און - היצר וחיילותיו, למנעו מכל דבר טוב, ובעיקר, לייאשו מלהתחיל בעבודה. לזה אמר ה', בא אל פרעה, אל תבהל נפשך מכל אלו המונעים אותך מהתקרב אלי ואל הקדושה, כי אני הכבדתי את לבו - כל אלו אין בהם כח כלל רק 'אני הכבדתי', אנכי העמדתי אותם נגדך כדי לרומם ולנשא אותך למדרגות נפלאות^ט ולמען הרבות שכרך וטובתך, ומה לך נבהל מהם, אפילו אם נפלת ח"ו על ידם, אל תשת לבך לכל זה, כי מה רב טוב הצפון לאלו המתרוממים מתוך הנפילה, ואינם נותנים לייאוש לשלוט עליהם'...

(הגינה טו.), מכל מקום אם היה 'אחר' בא לשוב היו מקבלים אותו (וכן כתב המהרש"א ח"א ד"ה יצתה) ד'אין לך דבר העומד בפני התשובה'. וכן נרמז בגמרא (פסחים פו:) 'כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא', רמזו על הקב"ה שהוא 'בעל הבית' על העולם כולו, ועלינו לשמוע בקולו, חוץ מבשעה שדוחה את האדם מלשוב בתשובה ואומר צא ממחיצתי, כי זה חשקו של בעה"ב, אלא שמטעה אותך [לשון ראשית חכמה שער הקדושה אות בא].

עפ"ז מבאר החיד"א את המשך הכתובים 'למען תספר באזני בנך ובן בנך', 'לומר דגם זה עיקר גדול לספר מה שהפליא הקב"ה לעשות שהבחירה תהיה ביד האדם ואם יזכה יכול להתגבר על יצרו'. ומעתה ילמד האדם ק"ו בן בנו של ק"ו, אם היתה הבחירה ביד פרעה לעשות הטוב בעיני ה' הרי בודאי יש בכוחו של

ח. ידוע קושיית הזוה"ק מדוע נאמר בא אל פרעה ולא 'לך' אל פרעה, ותירצו ב'קאצק', כי אילו היה נאמר 'לך אל פרעה' לא היתה הפרשה נקראת בשם המתחיל באות ב', ושוב לא היינו זוכים ל'שובבי"ם'... [שראשי תיבות של הפרשיות הללו היו עולים ל'שולבי"ם]. והיה אומר הרה"ק הבית ישראל זי"ע שאף כי נראה שהדברים נאמרו בבדיחותא ובדרך צחות, באמת עומק רב גנוז בהם, כי כל יסוד התשובה הוא מתוך קירבת ה' לבניו שאינו עוזבם ומניחם לנפשם אלא הוא 'השוכן איתם', וזהו הרמז באומרו 'בא אל פרעה' שהכוונה שיבוא עמו ביחד ואינו הולך לבדו.

ט. הנה נאמר בתפילת 'אנא בכח' - שגבנו טהרנו נורא, וידוע שראשי התיבות של ג' תיבות הללו עולים לתיבת 'שטן', ולכאורה הרי זה תרתי דסתרי, מה לשטן ול'שגבנו טהרנו נורא'... והרי כל ג' מידות הללו הנם היפך הגמור ממהותו של שטן הבא להחליש ולטמא את ישראל, אלא כי באמת תכלית כל הנסיונות שהיצר הרע הוא השטן מעמיד לנגדנו אינם אלא בכדי שנתגבר עליהם, ודייקא מכוחם ניתן להגיע ל'שגבנו טהרנו נורא', כי אי אפשר להתעלות כי אם על ידי התנגדות לפיתויי היצר והעמידה בגבורה בנסיונות קשים ומרים.

י. הנה ידוע שרובא דרובא מכלל בני ישראל מתו בשלושת ימי אפילה, וכדאיתא במדרש (תנחומא בשלח א) על הפסוק (להלן יג יח) 'וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים' - אחד מחמשה (כלומר שארבעה חלקים מתו, ורק אחד מחמשה יצאו), ויש אומרים אחד מחמישים (ר"ל, מ"ט חלקים מתו) וי"א אחד מחמש מאות, ולכאורה תימה רבתי מצינו כאן, היאך יתכן שלאחר שכבר היכה הקב"ה את מצרים בשמונה מכות כאלו, בהם ראו בעליל כי אני ה' בקרב הארץ, וכיצד הקב"ה משדד ברצונו את כל מערכות הטבע באותות ומופתים אשר לא נראו כאלו מימות עולם ועד עתה, ועדיין רוב עם ישראל היו רשעים... כיצד לא התעוררו לשוב אליו בראותם שיש בורא ומנהיג לעולם... וביארו בזה בדקדוק לשון רש"י (י כב) 'ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים שלא היו רוצים לצאת ומתו בשלושת ימי אפילה' וכו', ומבואר בדבריו, שמי מת בשלושת ימי אפילה אלו שלא רצו לצאת, כלומר שנתייאשו מעצמם, ולא ראו ולא ידעו כיצד יש בידם לצאת מטומאת וזוהמת מצרים... לעומת זאת הבט וראה מה שפירש הרא"ש בפרשתן (י כב) מדוע לא מתו דתן ואבירים בשלושת ימי האפילה במכת חושך כדרך שמתו כל רשעי בני ישראל בג' ימים הללו - כי אעפ"י שהיו רשעים לא נתייאשו מן הגאולה.

והרי ש'סוד' הגאולה תלוי בעניין הזה, המתייאש ואינו רוצה לצאת אכן לא יזכה לגאולה, ואילו מי שאינו מתייאש וזכה לצאת לחירות עולם, ואפילו אם הרבה להרשיע כמו דתן ואבירים... וכשם שהדברים אמורים בגאולת הכלל מארץ מצרים, כך הם פני הדברים גם לגבי גאולת הפרט מגלות הנפש ב'מצרים' של כל חד וחד בדידה... לא יתייאש בשום אופן מן הגאולה, ועי"ז אכן יזכה להיגאל...

באר הפרשה - פרשת בא

המדרש הללו שהרי כל אותן שבאו אל משה לא באו (מאחר שהיה ברצונם הטוב למול עצמם) אלא מאחר שהריחו ריח הבשר ונתאוו לו, ואעפ"כ שמח בהם הקב"ה כ"כ עד שנמלן לכל אחד ואחד ונושקן בחיבה יתירה, מכאן נראה עד כמה מצפה הקב"ה לכל בר ישראל באשר הוא, אם אך ישוב, מיד יקבלו בזרועות פתוחות.

הנאהבים והנעימים - הזהירות בנין אדם לחברו
בפרשתן (יא ז), 'ולכל בני ישראל לא יחרין כלב לשוננו', הרה"ק מרוז'ין זי"ע (עירן קדישין) ביאר את הכתוב בדרך רמוז, שבא ללמד שלא ינהג האדם בחריפות בלשון חדה ומשוננת כנגד הבריות, אלא תמיד ידבר בשפה ברורה ונעימה ובמענה רך המשיב חמה, וזהו שאמר הכתוב לא יחרין - אל יהא 'שארף און שפיציג' (חריץ מלשון חורץ חריצים, כלומר חד וחריף), אלא כ-לב, כמו הלב כן יהא לשוננו.

נראות מצינו בגודל ותוקף האהבה שאהב הקב"ה את כל איש ואיש מישראל". וכדאיתא במדרש (שמו"ר יט ה) 'קרא ה' למשה ואמר לו לך ומהול את בני ישראל... והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקב"ה למשה שיעשה הפסח, וכיוון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לארבע רוחות העולם והם פיזרו בארבע כנפות הארץ את ריח 'בשר צלי' שהיה נודף מקרבן הפסח, שנאמר (שיר השירים ד טז) 'עורי צפון ובואי תימן, והיה ריחו הולך כדי מרחק מהלך ארבעים יום. וכיוון שנתאוו בני ישראל לאכול מבשר הפסח נתכנסו אצל משה, ואמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, אמר להם, אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקן ומברכו, שנאמר (יחזקאל טו ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך' חיי בדם פסח, חיי בדם מילה'. עתה, בינו נא בדברי

וכך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח חייו ופעלו עמו' תתיא) כתיב בתחילת מעשה בראשית (בראשית א ב) 'והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ויאמר א-להים יהי אור ויהי אור', לומר לך כי מראשית הבריאה למד אותנו הבורא כי כן הוא בטבע הבריאה, גם כשיהיה לאדם מצב של 'תוהו ובוהו' - 'חושך', תמיד בכל עת ובכל שעה עדיין 'רוח א' מרחפת ע"פ המים' - הקב"ה חופף מעליו ובוודאי יגיע בקרוב ש'ויאמר א-להים יהי אור ויהי אור', למה יתייבש אם ממילא בקרוב יתיישבו ההדורים, יתבטלו התוהו ובוהו, והחושך יואר באור יקרות.

הנה המתבונן ב'סדר הבריאה' בששת ימי המעשה יראה כי בכל יום אירעה איזו תקלה (פלאפ), ביום הראשון ברא ה' את האור וראה שאין כדאי העולם לו עמד וגנזו לצדיקים, ביום השני חילק מים עליונים ותחתונים ומים תחתונים בכו, ביום השלישי ציוה להוציא מן הארץ עץ שטעם עזו ופריו שוה ולא היה כן, ביום הרביעי היה כל מעשה קטרוג הלבנה - אין שתי מלכים... לכו ומעטי עצמך, ביום החמישי ברא את הדגים ובתוכם את הלוויתן ראה שאין העולם מתקיים והרג את הנקיבה, ואף ביום השישי נברא האדם שסרח וחטא ונגזר עליו ולדורות מיתה, ועל כל זאת מעידה התורה בגמר ששת ימי המעשה וירא אלוקים והנה טוב מאד... ויכולו השמים והארץ וכל צבאיו, ללמדך כי אף אם עברו על האדם כל ששת ימי השבוע עם תקלות... נפילות וכיו"ב, כך ברא הקב"ה את עולמו, שתתחזק לאחר מכן ותכריז והנה טוב מאד, שלא להתייבש אלא מתוך אמונה לדעת שזה טוב מאד, ובזה כל האומר ויכולו 'נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית'... דוק והבן.

יא. ידוע שהבעש"ט זי"ע היה אומר, הלוואי שאזכה לאהוב את הצדיק הגדול ביותר לכה"פ כאהבה שאהב הקב"ה את הרשע הגדול ביותר.

בא וראה עד כמה גדלה חיבתן של ישראל אצל אביהם שבשמים, וכמו שמפרש הרה"ק מראפשיץ זי"ע (זרע קודש ד"ה ויאמר ה') האמור בריש פרשתן (י א-ב) 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו וגו', ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים', כי הנה משה רבינו לא רצה להיכנס לבית פרעה לגודל הטומאה שהיתה שם, ולזה אמר לו הקב"ה בא אל פרעה, 'כביכול שאומר לחבירו בא עמי', כי הקב"ה בכבודו ובעצמו גם כן היה שם, מרוב האהבה שיש לו ית' כלפי בניו חביביו. וכדאיתא במדרש (שמו"ר טו ה) בפרשתן 'אמר רבי שמעון, גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום עבודת כוכבים ובמקום טינופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן'. והביא לו ראייה שהוא שוכן שם, כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, 'נמצא שאני כביכול שוכן שם ומכביד ליבם'. והוסיף הקב"ה לומר למשה למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, והיינו כי 'התעללתי' הוא

בפרשתן נאמר במכת חושך (י כג) 'לא ראו איש את אחיו ולא ראו איש את אחיו' וביאר הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע (ליקוטי הרי"ם) כי החושך הכי גדול בעת צרה". ולא עוד אלא שולא קמו איש מתחתיו - כשלא ראו איש את אחיו - כשאינו מתבונן בחברו להיטיב לו" מתוך אחדות וטוב לבב, או לעזרו בעת צרה".

מלשון עולל ויונק ותינוק קטן, וכלומר, שהקב"ה הקטין עצמו כביכול 'וירדתי לקטנות כזו שאין שיעור וערך לצרכיכם'. יב. סיפר הגאון רבי אליהו לאפיאן מעשה שהיה בעיר אניפולי, בשתי שכנים שהיו שונאים זה את זה בשנאה עזה ועמוקה, ובמשך עשרות שנים מררו אחד את חיי השני, ויהי היום חלה אחד מהן ונטה למות, והבין שזמנו קצוב לכמה שעות ספורות, נענה האיש ואמר, איני יכול להסתלק מן העולם מבלי להתפייס עם שכני, הרצים יצאו דחופים לקרוא לשכן, השכן נתרגש עד מאד, כי נתפעל מהנהגת האיש למרות מחלוקתם כל השנים... משנפגשו פרצו שניהם בבכי, הנה הם עומדים להיפרד זה מזה עולמית, עד בוא המשיח, החולה ביקש ששכנו יתקרב אליו, כי רוצה לגמור ב'מיתת נשיקה', נגש הלה בדחילו ורחימו, ולפתע נשמעו קולות אדירים, כי החולה נשך ממנו את אזנו... ונתגלה, שכל כך הושרש במידות רעות עד שהם גברו על שכלו, ולכן רצה למות מתוך נקמה טובה ומתוקה - אחת ולתמיד, אם לא עכשיו אימתי, אח"כ נתחייך החולה ואמר עתה אני יכול לעזוב את העולם, ולמד רבי אליהו מכאן עד היכן יכול האדם להתעוות בעיוות המידות...

ולפי דרכנו נלמד גם לענין שובבי"ם, בשמירת הקדושה וירא"ש, היצה"ר דומה לאותו שונא, הרי הוא והאדם שונאים מושבעים, מהבור ועד הערב משביע היצר מרורות, אינו נותן לו לקום בבוקר, מפריע לו מתפילתו, ואינו מניחו ללמוד, ובוודאי שלא לשמור עצמו בקדושה - האדם עובר מלחמת היצר מבטן אמו עד יומו האחרון. אלא שפעמים והיצר מעמיד פנים כאילו רוצה עתה בטובתך, הוא רוצה לתת לך הנאה, או פרנסה או שאר הנאות וטובות, ובאמת אינו אלא 'משחק' עליך, ודע כי הוא ממתין שתתקרב אליו, ואז ברגע האמת ינשוך ממך את אזניך או שאר איברים, נשיכה כואבת ואיומה, ותשאר בלי אזניים... ל"ע (ואף אם נאמר שאצל השכנים היה מקום ללמד זכות שבאמת לפני מותו רוצה להתפייס, אבל היצר אינו חשוד בכך. וכשמעמיד פנים שרוצה לנשק אותך, אינו רוצה אלא לנשוך אותך).

יג. בשנות 'גלותו' של הגה"ק ה'שאגת אריה' זי"ע היה כל מאכלו מעט גריסין אשר היה לוקח עמו תדיר בצקלונו, ובכל מקום בואו היה מבקש שיבשלו לו את הגריסין (מפני חשש 'חדש', שהיו מי שהקילו בזה בתבואת עכו"ם, ולא אבה לסמוך בזה על איש). באחד הימים איקלע לחתונה, נכנס להיכל השמחה והתיישב יחד עם כל העניים, אך לא הכניס דבר מאכל לפיו, והמתין ש'בעל השמחה' ישאלהו מדוע אינו אוכל, אז יבקש מאתו שיבשלו עבורו מעט מהגריסין שבצקלונו. אמנם, במשך כל הסעודה לא שאלוהו ולא מידי. משנגמרה הסעודה בדקו ומצאו שחסר אחד מכלי הכסף, מיד נפל החשד על אותו הילך, באומרם, מדוע ישב כל הסעודה ולא הכניס דבר מאכל לפיו, מן הנראה בגין שהיה עסוק בגניבתו, תפסוהו והכוהו שיודה על הגניבה, באותה שעה ביאר ה'שאגת אריה' את הכתוב (תהלים לא יג) 'נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד', כי הנה נשכחתי כמת מלב מתחילה 'שכחו' ממני לגמרי, ואפילו אחד לא שאל בשלומי, האם אכלתי ומדוע לא אכלתי, אמנם מתי הייתי - מתי נהייתי לאיש שהחלו להכיר ולראות שיש כאן איזה 'אדם', כאשר ככלי אובד - בעת שנאבד הכלי.

מין הבאר

הנה כתיב בפרשת שמות (שמות ב ו) 'ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה', וצ"ב, פתח בילד וסיים בנער. וביארו בזה הקדמונים (ילקו"ש, פי' תוספות על התורה, מאור החיים לבעל האור החיים), כי 'נער' קאי על אחיו אהרן, (וכן הוא בבעה"ט) כי אהרן השקיף מרחוק, ובכה על מצבו של אחיו, מה יעלה בגורל אחיו משה, וזאת אמרה בת פרעה, אם מצינו מדרגה כזאת - שאח עומד מן הצד ובוכה על צרת אחיו, אם כן 'ותאמר מילדי העברים זה', כי זהו מהותו של איש יהודי, להשתתף ולבכות בצרת אחיו.

יד. הנה איתא במדרש (יל"ש) 'כמה עביו של אותו החושך, רבותינו אמרו עבה כדינר', וידוע לפרש בדרך מליצה, שהרבה 'חושך' נגרם על ידי אותו 'דינר' שבכיס, שלרוב חמדת הממון אדם אוטם אזניו מלשמוע צעקת הדל

אף לעצמם מאבדים תקומתם ל"ע^{טו}. ומידה טובה מרובה כאשר מטיב לרעהו הרי הוא מיטיב לעצמו פי כמה וכמה^{טז}.

עצמו ועל חסרונותיו ימצא תמיד לימוד זכות ומליצה ישרה - להסביר מדוע אין צדיק כמוהו בכל הארץ, כך יתרון חסרונותיו של חברו, לקיים מה שנאמר 'ואהבת לרעך כמוך', כמוך ממש^{יז}.

ואדרבה, 'לכל בני ישראל היה אור במושבותם', כי על כל אחד להיטיב לזולתו^{יח} ולהרבות באהבתו לרעהו (עיי' בח"ה בשער התבונה פ"ה), וכמו שעל

ועוד עליו להחשיב את זולתו כדכתב הרה"ק רבי פינחס מקאריין זי"ע (אמ"פ השלם, בהעלותך שט) כי

ומשים עצמו כמי שאינו רואה... ומה מאוד יש להיזהר מאותה 'מכת חושך'...

טו. הגה"צ רבי שריה דבליצקי זצ"ל סיפר מאי דבדידיה הוי מעשה, בימי חורפו היה צריך להתיר איזה נדר ולצורך כך עלה לביתו של הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, באותו זמן ישב בביתו של החזון"א עוד יהודי שפלפל עמו בתורה. מששמע החזון איש את רצונו נענה, הנה אני ותלמיד חכם זה שניים אנו, עתה צא נא החוצה והבא יהודי נוסף בכדי שנוכל להתיר לך את נדרך בבית דין של שלשה. רבי שריה יצא חוצה והכניס עמו הלך שלא היה חכם וצדיק... תיכף משנכנס החל החזון איש לברר את הפתח שיש לו להתיר את הנדר, לאחר מכן התיישב ועשה התרת נדרים כדת וכדין בכל פרטיה ודקדוקיה, ושלושתם ענו בקול רם 'מותר לך, מותר לך, מותר לך'. משיצא אותו אחד נענה החזון איש לרבי שריה ואמר, הנה יהודי זה אין לו כל שיג ושיח בהלכה ולא הבין כלל מה שאמר עתה, לכן אין כאן כל 'התרת' נדרים, לך שוב והבא יהודי בר אוריין ונתיר לך את נדרך. מעובדא זו נראה כמה יש להיזהר בכבוד הבריות, שהחזון"א הטריח עצמו לעשות עצמו כאלו הוא 'מתיר נדר' עם כל הסדר המקובל להתרה זאת. והכל בכדי שיהודי זה לא יכלם חלילה. הרבה יש לנו ללמוד ממעשה זה, ויש לנו להעמיק בעובדא זו של החזון איש לא פחות מאשר בפסקיו בחושן משפט.

טז. פעם מינה הגה"ק רבי אשר פריינד זצ"ל אברך אחד לטפל באברך שהוצרך עזרה (רפואה)... אחר זמן חזר האברך אל רבו ואמר, די, אין בכוחי להמשיך, כשל כח הסבל. אמר לו רבי אשר, הנה, אתה צריך תיקון, אלא שהוא הקרבן... כלומר, לא כמו שאתה מדמה שהוא צריך תיקון ואתה הקרבן שהוטל עליך לטפל בו, אלא להיפוך הגמור, כל זה רק לטובתך ולהנאתך, הוא סובל כדי שאתה תטפל בו ותזכה לתיקון השלם.

יז. וכך אמרו 'בעלי הרמז' בלשון רש"י (דברים ג כד) על הפסוק בו נאמר 'אתה החילות להראות את עבדך את גדלך', ופירש רש"י 'את גדלך - זו מדת טובך', כי ה'גדלות' של האדם נמדדת כפי 'מידת טובו'...

יח. הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע היה אומר אין בידי לתת עצה כיצד קונים 'יראת שמים' אך אתן לכם עצה לאהבת שמים, והיא, על ידי אהבת ישראל, כי על ידי שאדם מתמיד באהבת ישראל יבוא לאהוב את בוראו.

וכבר נודע מידת 'אהבת ישראל' של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע, עד שלא היה מסוגל לראות כל רע על שום אחד מישראל, והיה אומר שכל יהודי 'קדוש' ונעלה הוא, ואין שייך אצלו כל רע כלל וכלל, ומה שלפעמים רואים שהוא מתנהג שלא כשורה, אין זה אלא מחמת חלק ה'גוי' שבו.

מסופר על הרה"ק ר' דוד, שעשה את דרכו באחת השנים בערוב חג הפסח אל עבר בית רבו הרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע בליז'ענסק, כשבאמתחתו היה שמור עמו גביע מכובד להביאו כמנחה לרבו הקדוש. בהיותו בלב יער איבד את דרכו ולא ידע אנה יפנה, מכיוון שכך נעמד הרר"ד והחל לבכות אל בוראו בדמעות שלישי בבקשה שיחלצו מן המיצר, לא עברו כמה רגעים והנה פגש הרר"ד לזקן אחד אשר הדריכו את הדרך ילך בה לצאת מן סבך היער אל עבר ליז'ענסק. כאשר הגיעו אל אם הדרך, בטרם נפרדו לשלום נענה הזקן ואמר לרר"ד שני דברים מן הראוי לאדם לזכור תמיד, ואלו הם.

א. כאשר רוצים לחבר שני עצים אחד לחברו, ובאחד מהם יש 'בליטה' הבולטת אל מחוץ לקרש, העצה היעוצה לחורר 'שקיעה' בקרש השני, וכך יוכלו להתחבר שני העצים אחד אל אחד והיו לאחדים, ובא לרמז לכל אחד באשר הוא שכשברצונו להתחבר עם ידידיו וחבריו באהבה, אחווה, שלום ורעות, עצתו שיעשה שקיעה בעצמו, ויוותר משלו לצורך רעהו, ועל ידי כך יזכו לאחדות השלימה והראויה.

ב. תחת אשר תעמוד ותפשפש במעשי רעך, בדוק וחקור במעשי עצמך, ואז תמצא 'דברים הרבה' שעליך לתקנם, וממילא כבר ייחשב רעך לצדיק גמור בעיניך. מיד אחר הדברים האלה פרח לו האיש, ונתברר כי הנה הוא אליהו זכור לטוב.

אל תוך התנורים הבווערים באש, ואילו כל מסירות נפשם של הכלבים היה שלא חרצו לשונם לנבוח בקול.

ומבאר הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע - מכאן ראינו שלנצור את הלשון שלא לנבוח ולא לפנוע איש ברעהו נדרש יותר מסירות נפש מאשר נדרש כדי לקפוץ לתוך האש, על כן נחשבת מסירות נפשם של הכלבים גדולה יותר מהצפרדע.

אף אנו נוסיף ונאמר שמצינו עוד ב' מיני בעלי חיים שקבלו שכרם - והם, ה'חמור', שבעבור שנשא את משאות בני ישראל בצאתם ממצרים זכה שמקיימים בו מצוות 'פדיון פטר חמור' (בכורות ה:). וללמדנו עד כמה גדלה מעלת הנושא בעול עם חבירו, שאפילו חמור שהוא מין בהמה טמאה עלה ונתעלה להיות קודש מחמת שעזר לישראל לשאת משאם. ולעומת זאת ה'כינים' לא קבלו שכר אף שגם הם עשו רצון הבורא, כי הנוגס בבשר רעהו לעולם לא יקבל שכר על זה אף אם עשה בזה רצון ה'.

והמרחם על הבריות זוכה שמרחמים עליו מן השמים (שבת קנא.)^{כא}, וממילא האיש הנצרך לרחמים אזי הדרך פתוחה בפניו להרבות ברחמים על אחרים ועי"ז יתעורר עליו מלעילא רחמים גדולים. וכך ביארו צדיקים (תורת המניד מולאטשוב, תפארת שלמה - אבות, ילקוט עבודת ישראל, קול אליהו להגר"א) את הפסוק האמור בפרשתן

בכל אחד מישראל יש קדושה ודבר יקר, מה שאינו כן באחר זולתו.^ט

וכך רמזו צדיקים בקרא (יג טו) 'כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים', שע"י שהחזיקו איש באחי - יד ביד, לסעדו ולתמכו, זכו לצאת ממצרים. וכדאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבה פכ"ג) על יוצאי מצרים 'שנתקבצו וישבו עד שהיו כולם באגודה אחת וברתו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה'.

והנה בפרשיות אלו (וארא בא) מצינו כמה 'בעלי חיים' שקיבלו שכרם על מעשיהם הטובים. ראשנה הם ה'צפרדעים', על שמסרו נפשם ונכנסו לתנורי המצרים לעשות רצון קונם, זכו שלא נשרפו אלא נשארו בחייהם ואף האריכו ימים יתר משאר הצפרדעים שמתו ככלות מכת צפרדע (כדאיתא בילקוט שמעוני, קפב). השני הוא ה'כלב', שנאמר בו (יא ז) 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', וקיבל שכרו שלדורות עולם אנו מצווים להשליך לכלבים כל בשר נבילה וטריפה (מכילתא משפטים פרשה כ' ד"ה לכלב). ולכאורה צ"ב מדוע נתקפח שכר הצפרדעים שכל שכרם אינו אלא לשעה שלא מתו בגמר 'מכת צפרדע', לעומתם קיבלו הכלבים שכרם פרנסה לדורי דורות. וביותר תגדל התמיה, דהרי הצפרדעים מסרו נפשם יותר מן הכלבים שהם נכנסו

יט. וכך ביארו צדיקים (ילקוט אוהב ישראל, עירין קדישין השלם בשם הרה"ק מרוזין זי"ע) בפסוק בפרשתן (יג ב) 'קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל, באדם ובבהמה לי הוא', וכה ביאורו, קדש לי - הרוצה להתקדש, ידע שכל בכור - כל יהודי חשוב ממנו, ולכן פטר כל - תחילת דבר יקיים בנפשו רחם - לרחם בבני ישראל, שמא תאמר באדם ובבהמה שאינו אדם אלא כבהמה, תשובתך לי הוא - אין זה מענייניו של אדם אם פלוני אדם או עושה מעשה בהמה - כי אם מעסקיו של הקב"ה, ואילו האדם רחם על הכל. כ. ידוע השאלה מדוע במכת דם מתו כל הדגים שביאור, ואילו ב'מבול' לא מתו הדגים מפני שלא השחיתו דרכם ולא פגמו וחסאו, ותירץ ב'תולדות יצחק' לרבי יצחק קארו בפרשת וארא (דודו של הבית יוסף), כי כאשר השליכו את התינוקות ליאור בגזירת פרעה אכלו אותם הדגים, ומי שאוכל יהודי - ענוש יענש אפילו אם הוא צדיק וקדוש שלא פגם...

כא. הנה מצינו במכת בכורות שהוצרכו בני ישראל לתת אות על הבתים למשמרת, וכן הוזהרו 'אתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', והטעם הוא כי בשעה שניתנה רשות למשחית אינו מבדיל בין צדיק לרשע, וממילא היה אפשר שגם בני ישראל ינזקו ויהרגו ח"ו על ידי המשחית על כן נצרכו לשמירה מלעילא. הקשה הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע, אם כן מדוע לא מתו כל המצריים במכת בכורות - אף אלו שאינם בכורים, כי הגם שלא נגזרה הגזירה אלא על הבכורות, מכל מקום אין המשחית מבדיל ביניהם. ותירץ, שזכות גדולה עמדה להם למצריים, שהרי השאילו את בני ישראל כלי כסף וכלי זהב, זכות זו של וותרנות בממונם ועשיית חסד עמדה להם כתריס בפני הפורענות. מכאן נראה, שאפילו רשע גמור כאותם המצריים ניצול ממוות לחיים ע"י החסד והוותרנות.

אור זרוע לצדיק - מעלת השומר על קדושתו, וגודר גדרים
 בפרשתן (י כב-כג), 'ויהי חושך אפלה בכל ארץ מצרים
 שלושת ימים וכו', ולכל בני ישראל היה אור
 במושבותם, ביאר בזה הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין
 זי"ע (צדקת הצדיק אות קעד) כי מכת חושך היתה כידוע
 המכה התשיעית, ומכוון כנגד מידת היסוד - מידת
 הקדושה (שהיא הספירה התשיעית), וזה כלל גדול כי 'אור
 זרוע לצדיק' (תהילים צו יא) - מי שמתנהג במידת הקדושה
 הנקראת 'צדיק יסוד עולם', אור לויי בכל ענייניו,¹
 לאידך, המפקירים עצמם רח"ל, שרויים בחושך, על כן

(יא ב) 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו
 ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב', וכפשוטו הכוונה
 שישאלו בני ישראל מן המצריים, אכן תימה רבתי יש
 כאן, וכי היו המצריים 'ידידים' של בני ישראל עד
 שניתן לאמור עליהם 'רעהו' [ומה עוד שהלא מצינו
 בש"ס ש'רעהו' ממעט נכרין], אלא כך הוא ביאור הכתוב
 'וישאלו איש מאת רעהו' היינו שישאלו כל אחד מ'רעהו'
 הישראלי, ועל ידי שינהגו הם ב'עין טובה' וברחמנות
 אחד כלפי השני יתעורר עליהם רחמים שגם המצריים
 ישאלו להם כלי כסף וזהב.

כב. כי אכן, רק על ידי שמירת הקדושה יאר לאדם, וישמח בשמחת חיים באמת, לא כמו שהיצר מדמה לו שעל
 ידי הראיה... או שאר עניינים יבוא על סיפוקו. הנה פעמים רואים פאזעל שבנה והרכיב מהרבה חלקים, ובאמצע
 נשאר חור, כי חסר שם החלק המשלים, והנה אם נביא את החלק שאינו נכון, יימצא שהוא רחב או ארוך יותר,
 ואם יבוא 'חכם' וינסה לסתום את החור, אף אם ידחוק וידחוף בכל כוחו לא יועיל מאומה, כי אין זה חלק הנכון
 המיועד למלא חור זה, אמנם כשתמצא את החלק הנכון, אז לא תצטרך לדחוף, ולא לעבוד קשה, אלא יתאים לחור
 ויסתום אותו הפלא ופלא.

משל זה שמעתי מבעל תשובה ממה שחש את כל מעשה זה על בשרו, כי הלה היה בעברו ל"ע בעל עבירה,
 לא הניח (כמעט) עבירה שלא עבר, ועתה הוא ירא ושלם זה רבות בשנים. וכה אמר, ראו ראיתי כי הנה בלבו של
 אדם יש חור - מחסור, והוא צמא ויש לו תשוקות, ומחמת שמרגיש במחסורו, הרי הוא מתחיל למלא אותו בהנאות
 עוה"ז, ופעמים אף שלא בהיתר... לה"ר, ראיות שאינם הגונות וכו', ורוצה בזה להרגיע את אש ההשתוקקות, וכה
 אומר האיש, כבר עברתי על הכל ולא נתמלא החור, כי אין זה הדבר הנכון והמיועד למלא חור זה, גם אם תדחף
 בכח עוד ועוד. לאידך, אם תכניס לשם את ה' תורה, יראה, ירא"ש, קדושה, שב"ק, תמצא שבאת על סיפוקך,
 ויתמלא מחסורך כפתור ופרח.

כיו"ב, כה אמר בעל 'שבט הלוי' זצ"ל, כי הנה ראו ראיתי בחורים ואברכים שבעזהשי"ת התפללו תפילת שחרית,
 ולאחריה אכלו 'פת שחרית' בהרחבה, וראה זה פלא, כעבור שעה, והנה הבחור שוב 'רעב'... מחפש אחר דבר
 מאכל... והרואה יתמה, כיצד נעשית שוב רעב... הרי זה עתה ברכת המזון, והתשובה פשוטה בתכלית, כי
 נפשו רעבה, נשמתו צמאה לדף גמרא, אלא שלדאבון לב הוא אינו מבין את הבקשה שנפשו שלחה, והוא מדמה
 כי עם דברי מאכל ימלא את רעבונו, ומאד מהר יגלה שלא יועיל לו מאומה.

כעיי"ז שמענו לאמר מעשה בילד קטן שנכנס לחנות של דגים, ומצא דג שוכב על שולחנו של מוכר - אחר
 שמשו אותו מן המים, ומכנינים אותו לקראת שחיתתו, הדג מקפץ ומרקד, נענה הילד ראה כמה הוא דג שמח
 ומרקד. הסביר לו המוכר ש'במין' שנעשה לפניו, לא ולא, אלא במים ששם מקום חיותו שם הוא רגוע, שם הוא
 שט בניחותא ללא דאגה, ואילו כשהוציאוהו מן המים התחיל לאבד את חיותו אט אט, ולכן הוא מקפץ ומרקד,
 ואין זה כלל סמן חיות ושמחה אלא להיפך הגמור כי הגסיסה שלו כבר החלה.

כיו"ב הוא היצר, זורק לאדם איזה תענוג, ומראה לו כאילו יש בזה איזה טוב, והדברים הללו מביאים לידי שמחה
 וריקוד, ובאמת אין בזה אלא הנאה המדומה - אדרבה ריקודים הללו מוכיחים עד כמה הם חסרים חיות.

כג. ולא עוד אלא שב'כפיית היצר' יזכה לקבל שכרו משלם בעולם הזה. וכך כתב ה'תבואות שור' (בכור שור ב"ב דף
 ט:) שמה שאמרו 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא' אינו אלא בקיום המצוות, אבל בדבר שנדרש ממנו 'לכוף את
 יצרו' ולהמנע מדבר איסור הרי הוא מקבל שכרו בעולם הזה, וטעם הדבר, כי על ביטול מצות עשה אינו נענש
 בעוה"ז (מנחות מא.), וממילא גם השכר על קיומה לא יבוא בעוה"ז, אבל ב'לאו' שעונשו בא בעוה"ז אם הוא עובר
 את העבירה הרי ממילא גם השכר על הזהירות והבריחה מעבור העבירה בא יבוא שכרה כבר בעוה"ז.

ולפי"ז מבאר ה'לב אריה' (על מס' חולין קמב.) מדוע נתן הקב"ה במצריים דווקא שתי מצוות אלו מצות פסח ומצות
 מילה ולא נתן להם מצוות אחרות כגון ציצית ותפילין, כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל שיהיו כבר ראויין להגאל,

המזכות (זוה"ק ח"ג סו:), ואשר על כן היו במצרים תחילה שבע שני השבע בזכות יוסף הצדיק, אך מאחר שנהגו שלא בקדושה בא עליהם הרעב²⁷, ומוסיף עוד, שכשם שההשפעות בעולם הזה תלויים במידה זו כן גם המלאכים נשפעים מספירה זו, נמצא שהיה הפסד גם למלאכים מחטאי המצריים, על כן הודיע להם דייקא במכת חושך שהוא עומד להכות את מצרים שהם גרמו חסרון ההשפעה בעולמות העליונים, ואכן הסכימו המלאכים כולם. ומדבריו נלמד על האיש המתקדש כמה שפע הוא משפיע, ברכה והצלחה לו ולכל העולמות העליונים, שהרי מידה טובה מרובה, ואפילו מלאכים 'מתברכים' מכה מעשיו והנהגתו²⁸...

היה חושך ואפילה בכל ארץ מצרים ערוות הארץ, אך לבני ישראל שעליהם נאמר ועמך כולם צדיקים היה אור במושבותם.

בדרך זה ביאר הרה"ק מראדזימין זי"ע (ביכורי אביב ד"ה במדרש) הא דאיתא במדרש (שמו"ר יד א) 'אמר הקב"ה למלאכים, המצריים ראויין ללקות בחושך, מיד הסכימו כולן כאחת', וצריך ביאור מדוע הודיע הקב"ה למלאכים, ומה נשתנה מכה זו יותר משאר עשרת המכות שלא הודיע אותם קודם המכה. אלא, שכאמור מכה זו באה על מצריים על שפגמו בדרכיהם, והנה על ידי שמירת מידת הקדושה בראוי נשפע כל ההשפעות

ובשאר המצוות הרי אין מקבלין שום שכר בעוה"ז, וא"כ לא יזכו בשכר קיומן להגאל, אבל במצוות פסח ומילה שהן מצוות שיש בהן כרת, א"כ, מכיון שיש בהן עונש כרת בעוה"ז בביטולן, ממילא גם בקיומן יש להם שכר בעוה"ז דייקא. ולכך נתן להם הקב"ה דוקא שתי מצוות אלו שבהם מקבלים שכר גם בעוה"ז, וע"י יהיו ראויים להגאל ממצרים.

כד. על כן יאמרו המושלים, יהודי אחד היה לו 'בית עסק' לממכר 'שקי קמח', והיה קונה את השקים מערבי אחד, וכך היה ההסכם ביניהם – על כל שק שיעביר הערבי יטיל היהודי 'פרוטה' לתוך צלוחית, ולבסוף ימנו יחדיו את המטבעות בכדי שידעו כמה שקים נתן לו, וישלם לו היהודי שכרו הראוי כמניין השקים. אך הערבי הדומה לחמור, בטיפשותו כי רבה – המתין לשעת הכושר כשיסובב היהודי את ראשו, וגנב מלא חפניים מהמטבעות שבצלוחית, בחשבו שהוא מרוויח בזה הון רב, ואין ה'שוטה' מרגיש שבזה מפסיד לעצמו 'הפסד מרובה' – שהיהודי לא ישלם כי אם על מספר שקים קטן יותר. והנמשל מובן, לכל יהודי יש 'ערבי' קטן היושב על מפתחי לבו, וצופה רשע לצדיק – וממתין לשעת כושר כשלא יעמוד על המשמר ו'גונב' כמה ראיות אסורות, בחשבו שהנה הרוויח בזה 'הנאה ותענוג', וכמה לא חלי ולא מרגיש עד כמה הנאה ותענוג הפסיד בזה בשני העולמות, בעולם הבא ובעולם הזה...

מן הבאר

וכבר מילתנו אמורה באותם דברים נפלאים שמצינו בדברי רבינו 'הרוקח' (בפירוש סידור התפילה) לבאר מה שאנו מבקשים בכל יום (ב'ברכות השחר') 'יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שתצילני היום ובכל יום וכו' משטן המשחית', וז"ל, כשהקב"ה רוצה להיטיב לאדם אומר השטן, וכי בחינם תעשה לו טובה, תנסהו מקודם, וילך השטן ויקח את מפתחות התאווה ומטעהו כדי שישחית זה דרכו עד אשר יראה כי לא יכול לו, זהו שטן המשחית, עכ"ל.

ולדין ייאמר, כי בראות אדם שבא עליו נסיון – ידע שלא די שכל העולמות תלויין בו ועומדין לראות אם יעמוד בנסיון, אלא גם רווחים גשמיים עצומים תלויים ועומדים, אם יתגבר על עצמו וישלוט ברוחו. וממילא יחשב חשבונו של עולם 'שכר עבירה כנגד הפסדה', שהקב"ה רוצה להיטיב לו, ואל יאבד לעצמו בידיים בשביל 'הנאה' סרוחה ונפסדת... אדרבה, כל המונע עצמו יזכה שהקב"ה 'ישלם' לו כהנה וכהנה.

כה. בדרך מליצה אמרו, לא כמידת עולם הזה כך מידת עולם הבא, שכן בעולם הזה הדלקת אור המנורה הקבועה בתקרה או בכותל היא על ידי שמגביה ומרים את הכפתור המיוחד להדלקת האור (מתג), ואילו המוריד ומשפילו הרי הוא מחשיך ומכבה את האור, אכן העולם העליון הוא בבחי' 'עולם הפוך', שהמוריד את עיניו – מאיר את כל העולמות באור יקרורות, ואילו המגביה את עיניו ח"ו מביא חשיכה גדולה...

וכך מרמז לה בכתוב בפרשתן (יב כג) 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', כשהוא מקדים להוכיח שעיקר קיום בני ישראל בעת הגלות הוא רק על ידי העמידה בגדרים וסייגים, ורק על ידם תבוא הגאולה, וכמו שבמצרים נגאלו בזכות שלא שינו שמם לשונם ולבושם, אמנם לאחר שיזרח אור הגאולה העתידה העיקר יהיה השמירה על גופי תורה. ובוז מבאר את המדרש (תנחומא כי תשא לו) גבי משה רבינו שהיה בשמים ארבעים יום וארבעים לילה 'מנין היה יודע משה אימתי יום, אלא כשהקב"ה היה מלמדו תורה שבכתב היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו על פה משנה ותלמוד היה יודע שהוא לילה', והיינו שבעת שתזרח השמש ויהיה 'יום' או העיקר הוא תורה שבכתב, אבל בעת החושך והלילה או עיקר ה'עסק' והשמירה הוא על 'תורה שבעל פה' והיינו הסייגים והגדרים [המתחדשים 'ע"י חכמי הדורות] הנחוצים לקיום הדת.

עפי"ז מבואר הטעם שהרבנות התורה בסייגים ובחומרות בחמין ובעניין אכילת הפסח, כי רק על ידי עשיית הגדרים זכינו להיגאל ממצרים. ועל כך נאמר 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', שכל זמן שלא הגיע 'הבוקר' - הגאולה המקווה והעתידה עלינו להיזרח ולהישמר 'שלא לצאת מפתח הבית' אלא

פוק חזי דברים נפלאים שכתב האר"י הק' ז"ע אודות המקדש את עצמו, ואם כי אין לנו עסק בנסתרות, אך די בזה להרעיד את הלבבות, וכך איתא בספר 'מאמרי רשב"י' (פרשת תרומה, דף כ:), אחר שמביא מדברי הזוה"ק (ח"ג ריג:) 'רבי יצחק אמר, כל בר נש דאית ליה חולקא בצדיק ירית להאי ארץ, כמה דאת אמר (ישעיה ס כא) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ', וכתב בהאי לישנא קדישא (בשינוי קצת), ביאור הדבר הוא, כי כל הנוהר שלא לחלל בריתו ולקדש עצמו יש לו חלק בברית העליון, ונעשה מרכבה אליו כיוסף לבוא על ידו שפע לארץ העליונה וכו'. ודקדק באומרו דאית ליה חולקא בצדיק ולא אמר דאחיד בצדיק, להורות כי כל מי שנוהר באיזה דבר הנוגע למידת הקדושה ויש לו בו קצת חלק בין רב בין מעט יורש הארץ, כי עכ"פ בא שפע על ידו לארץ העליונה כפי שיעור זהירותו וקדושתו בו, אם מעט יבא שפע מעט, ואם רב - רב. וזהו מה שאמר 'כל' בר נש דאית ליה 'חולקא' בצדיק וכו', וזהו מה שאמר לעולם ירשו ארץ אם מעט² ואם הרבה. עכ"ל"ק.

חידוש נפלא מצינו ב'משך חכמה' בפרשתן (ד"ה ואתם), שמעיקרי העבודה בהשגת מידת הקדושה הוא ע"י עשית גדרים וסייגים להרחיק את האדם מן העבירה,

כמה גדול שכרו של העוצם עיניו מראות ברע, כמו שפירשו במה שנאמר (ישעיה מט יח) 'שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך', שמכל פעם ופעם שהאדם שומר את עיניו נברא מלאך העומד ללוותו ולשמרו, וזהו שאמר הנביא, הבט וראה 'כולם נקבצו ובאו לך', כי הם 'סביב עיניך', מחמת ובסיבת ששמרת על עיניך.

הגה"ק 'החתם סופר' ז"ע היה אומר בשם רבו הגה"ק רבי נתן אדלער ז"ע דהנה איתא בגמרא (ע"ז כ:): שמלאך המוות הממונה ליטול את נשמתו של האדם בבוא יומו, נראה אז בדמות מלאך מלא עיניים, ופי', שכל צער המיתה בא לו לאדם ממה שלא שמר עיניו, ולכך השומר את עיניו בשמירה יתירה אינו מרגיש צער המיתה כלל, כי אין לאותו מלאך שליטה לצערו (וכן כתב החיד"א ב'נחל קדומים' פר' בראשית).

כו. וכבר רמזו בלישנא דקרא (שה"ש ד ט) 'לְפַתְיָנִי [פירש רש"י, משכת את לבי אליך] באחת מעיניך', אפילו בשמירת עיניים אחת. כי אי אפשר להשיג אפילו במקצת את הנחת רוח שיש לאבינו שבשמים, וגודל הקירבה והאהבה המתעוררת מפעם אחת של כפיית היצר...

לעומת זאת ידוע מה שאמר ה'גר"א' ז"ע כי אי אפשר ליהודי הנמצא בעולם הזה לשער כמה שמחה יש ל'נשמה' בהיותה בשמים ממעל אם ממעטים מ'חשבונה' אפילו הרהור עבירה אחד בלבד...

על כן חלילה מלהסתפק בשמירת עיניים אחת... אלא על האדם להרבות את קדושתו, להתקדש ברמ"ח אבריו ובשס"ה גידיו. וכבר אמרו כי טעות הוא לומר שכדי לזכות לשם 'הקדוש' על האדם למות על קידוש השם ורק אז ייקרא 'הבחור או האברך הקדוש הי"ד', הלא חשוב פי כמה במרומים הוא אם יוכלו לכתוב על אחד ולהכריז עליו במרומים 'הבחור והאברך הקדוש שליט"א', ולזאת יזכה על ידי שיכניס את עצמו למצב של שליטה... על ידי שיהיה שליט על יצרו ושליט על תאוות לבו, לקדש את כל כולו ואת מחשבותיו קודש לה'.

להיות מקושר לשורש קדושת עם ישראל על ידי הגדרים והסייגים.¹

אלימלך מליו'ענסק זי"ע, כי הנה עיקר מעלת העבודה כשהיא באה בטורה ובקושי², כשיצר הרע מנסה להסיתו לעבור על רצון השי"ת והוא מתגבר בכל כוחו³ ומתבוסס בדמו למען שמו הגדול⁴, וכמו שנרמז בלשון הכתוב (פסוק ח) 'ומצות על מרורים יאכלוהו', אל תקרי מצות אלא מצוות, ר"ל עשיית המצוות שבאים בקושי ו'במרור', וזה שאמר הכתוב ולקחו מן הדם -

ולקחו מן הדם - לכוף את יצרו

בפרשתן (יב ז), 'ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף וגו', וביאר הרה"ק ה'נועם

כז. יסוד גדול בגדרי הקדושה הוא השמירה על בני הבית לבל יתחברו עם חברים שאינם הגונים, ושלא יהיה להם נגיעה' להשפעה רעה וזרה. וכך פירש הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע בהא דכתיב בפרשתן (יב ג) 'שה לבית אבות שה לבית', כי 'שה' רומז לילדי ישראל (עי' בירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב אם אין גדיים אין תישים), ואם רוצים שיהיה 'שה לבית אבות' - שהילדים ילכו בדרכי אבותיהם אזי 'שה לבית', ישמור עליהם שיהיו בבית ולא יטיילו בחוצות (אמרי חיים ליקוטים). כיו"ב דקדק הגרי"ט ווייס זצ"ל גאב"ד ירושלים בפסוק בפרשתן (יב ד) 'ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות', ולכאורה יש כאן כפל לשון, שהרי 'שכנו' הוא ה'קרוב אל ביתו'. ומבאר, כי הרבה יש להורים להיזהר ולשמור על בני ביתם לראות עם מי הם מתחברים, לכן אמרה תורה, שימנה על השה דייקא עם ה'שכן' שהוא גם 'קרוב אל ביתו' בהלוח ילך, ברוחו ובהנהגתו... כלומר שמעשיו וחינוכו הם קרובים לזה של ביתו, דאל"כ, מסוכן הדבר שח"ו תשפיע שלא לטובה התנהגות השכן שהוא 'רחוק מביתו' עליו ועל אנשי ביתו בעת שיתחברו יחדיו (הובא בספר רבינו הגדול אמרו' עמ' רפג).

כח. נוראות אמר בעל 'שבט הלוי' זצוק"ל לבאר בלשון הכתוב (י ט) 'ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך', כי לכאורה היה לו להקדים את ה'זקנים' שהם חשובים יותר מה'נערים', אלא כי בני ישראל שמרו על קדושתם גם בהיותם בתוך טומאת מצרים (שמו"ר א כח), וידוע כי הנסיון אצל בני הנעורים מר וקשה הרבה יותר מאשר אצל הזקנים שכבר בטל מהם יצר הרע, נמצא שהנערים נתעלו יותר מן הזקנים, שכפי קושי הנסיון כך מתרוממים יותר, על כן ראוי להקדים את הנערים לפני הזקנים...

בפרשתן (יב ב), 'החודש הזה לכם', וברש"י, נתקשה משה על מולד הלבנה וכו' והראה לו באצבע וכו' וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום וכו' אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה. ביאור נפלא מבאר ה'מענה שמחה' זצ"ל (אב"ד מאטעסדארף) נתקשה משה במולד הלבנה - כי בני ישראל נמשלו ללבנה, וראה משה בנבואתו שהדורות מתמעטים והולכים, ויהיו בני ישראל ערומים ויחפים בלי תורה ומצוות, היה קשה בעיניו איך 'תתקדש הלבנה' היינו איך יתקדשו כנסת ישראל במצב כזה, לזה 'הראהו עם חשיכה', היינו, שאף בזור חושך ואפלה יראה לעינייך את מעלת ישראל שיראי ה' וחושבי שמו הם דבקים בה' יתברך ובתורתו ויהיו שומרים לאור הבוקר, ותוחלתם לאור ה' כי בא יבא לא נכבה, ומצד זה המה ראויים להתקדש ולהתברך עליהם, וזהו 'הראהו עם חשיכה' שהראה הקב"ה עם אצבעו כי בשביל זה לבד ראויים לקדשם ולשבחם (הובא בחתן סופר מקנה וקנינים בהקדמה).

ולדין ייאמר, הן כשנחשוב שהדור (בכלליות) שרוי בחשיכה, וכן כל איש (בפרטיות) בדידיה, השרוי בחשיכה, הסתר והעלם, ידע כי דייקא משם תבוא 'קידוש החודש' שלו, להאיר מצבו ומעמדו בקרוב כאותה לבנה המתקדשת בתחילת החודש, ומאז והלאה תתגדל ויתרבה אורה...

זאת ועוד, הנה 'טעות' נפוצה היא בפי הבריות, כי 'קדוש' יקרא למי שהוא שלם בתכלית הקדושה, מעולם לא חטא, וכל כולו רק לימוד התורה ועשיית המצוות, אכן 'לא מחשבותי מחשבותיכם', הקב"ה הראה את הלבנה בחידושה - כשנראה בה 'נקודה' קטנה, דק מן הדק, ואמר לו כזה ראה וקדש... כי גם מתוך מצב של כולו חושך, אם אך רוצה להתחדש, ומקבל עליו 'משהו' להשתנות, כבר הקב"ה משתעשע בו וקורא עליו מקודש מקודש...

כט. נודע מה דאיתא במדרש בפרשתן (מכילתא בא ה) היה רבי מתיא בן חרש אומר, 'ואעבור ואראך והנה עתך עת דודים' (יחזקאל טז ח) הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו, ולא היה בידם מצות שיעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ז) 'שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו'', ערום מכל מצות. נתן להם הקב"ה שתי מצות, דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך'.

באר הפרשה - פרשת בא

והקשה הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שלכאורה מה יוסיפו להם ב' מצוות גרידא להתרצות בפני הקב"ה כשהם שקועים במ"ט שערי טומאה. אלא, אדרבה היא הנותנת - דווקא במצב זה חביב כל דבר בפני הקב"ה, וחשוב בשמים ממעל. מעשה בבחור מתושבי שוויץ שלמד בליטא, בחזרתו לביתו בסוף ה'זמן' היסב דרכו דרך העיר ראדין, כי עלה ברצונו להיכנס אל ה'חפץ חיים' לקבל ברכתו, בנסיעתו ברכבת (באן) הנוסעת לראדין פגש באיש הדור פנים אשר שאלו אנה פניו מועדות, והשיב שהוא נוסע לראדין, אמר היהודי אף אני נוסע לראדין, תוך כדי שיחתם גילה הבחור שיהודי זה שמו 'צבי לעווניזאהן' - והוא ראש ישיבת ראדין חתנו של ה'חפץ חיים', ותרב שמחת הבחור על שפגש בו וביקשו שיכניסו אל חותנו. בהגיעם העירה באישון ליל הכניס ר' צבי את הבחור לביתו - אחר שלא היה לו מקום ללון, נתן לו לאכול ולשתות, לאחר מכן הציע לו מיטה בכרים וכסתות עבים מאד כראוי וכיאות לגודל הקור והכפור אשר שרר שם, השכיב הבחור עצמו מתחת הכר והכסת, והנה אך החלו עצמותיו להתחמם מעט, נזכר שעדיין לא התפלל מעריב, אמנם 'הכפור והגליד' הקשו עליו מאד לצאת מתוך המיטה, לעמוד ולהתפלל, ובפרט שנזכר בדברי ה'משגיחים' שאילפוחו בינה ש'אין עומדים להתפלל מתוך קרירות'. וגמר בדעתו לשכב עוד כמה רגעים, לחמם עצמו עוד קימעא ואז יצא מהמיטה להתפלל. למעשה, גברה עייפותו מטורח וטלטול הדרך ושקע בפרק 'הישן' בעמקות נפלאה ונוראה, עד שהקיצו ר' צבי לתפילת שחרית, וכל ענין ה'מעריב' שהפסיד פרח מזכרונו.

לאחר התפילה הגיש לו ר' צבי פת שחרית, ולקחו לבית חותנו ה'חפץ חיים'. כאשר נכנס הבחור אל החפץ חיים הוציא מכיסו פתקא שבה כתב לעצמו כמה שאלות שהיו לו, אולם החפץ חיים לא נתן לו לשאול אלא מיד אמר לו, בתקופה הקודמת הייתה עשירות גדולה ברוסי, כסף וזהב היו מצויים לרוב, הנני זוכר שבתקופה זו אם היה נופל לאי מי מטבע של 'כסף' לא היה מטריח את עצמו להתכופף להרימו, אמנם בימים אלו רבתה העניות ל"ע, ועתה אם יהלך אדם ברחובה של עיר ויפול ממנו אפילו רק פרוטה אחת של 'נחושת' תיכף יתכופף ויחזר אחריה, כי במצב שכזה אפילו סכום פעוט נחשב כהון רב. והנה תחילת דבר היה הבחור משתומם עד מאד מדוע ידבר עמו החפץ חיים מילי דעלמא, ודברים של מה בכך. אולם החפץ חיים המשיך בדבריו ואמר, בשנים קדמוניות בעת שהיו ישראל על אדמתם ובית המקדש עמד על מכונו - כהנים בעבודתם ולווים בדוכנם וישראל במעמדם, וכביכול הייתה עשירות בשמים ממעל, לכן לא היתה נחשבת כל כך תפילת מעריב של בחור פלוני, אולם עתה בימינו, כשחושך יכסה ארץ - ונתמעטו שומרי התורה והמצוות, וכביכול יש עניות ומחסור בעולם העליון, הרי אפילו תפילת מעריב אחת של בחור יש לה חשיבות גדולה, ואין מוותרים עליה בשמים. מיד נזכר הבחור בשגגתו אשר שגג מלהתפלל מעריב, והרגיש בנפשו שמעדיף שהאדמה תבלענו לגודל הבושה.

אז אמר לו ה'חפץ חיים' האי מילתא - כי לפי מצב הנמוך שהיו בני ישראל במצרים, היה כח אף בשתי מצוות גרידא לרצותם לפני אביהם שבשמים, כי מה נראה לך, וכי במצווה אחת אפשר כביכול לקנות את אבינו שבשמים, אלא בע"כ תאמר שבזמן כזה - שכל ישראל ערומין מן המצוות, יש חשיבות רבה ועצומה לכל פעולה קטנה, אף אתה, דע לך בני כי כשאתה מרגיש שהינך ב'מוחין דקטנות', אל תתיאש מעצמך בשעה זו, כי אדרבה, דייקא אז כל פעולה קטנה חשובה ומתקבלת עד מאד לאין ערוך.

ל. הרה"ק מסאווראן זי"ע (הובא בהקדמה לילקוט יהושע, וכן הובא בשם הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע) ביאר את לשון הכתוב (תהלים מה ב-ד) 'רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר, יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אלוקים לעולם, חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך', שאם רחש לבי דבר טוב כאשר עולה בלבי איזה רעיון נפלא, אז אומר אני - יודע אנכי כי יש לייחס את כל מעשי למלך - מלך מלכי המלכים הקב"ה, שאין 'מעשים' אלו מכח עצמי אלא רק מהקב"ה, ואף לשוני המדברת דברים נחמדים היא כדוגמת עט סופר מהיר המעלה 'פנינים יקרים' ופרפראות ע"ג הכתב שאינו בא לידי גאות, שהרי הינו יודע שכל אשר ייכתב ע"י אינו אלא כחומר ביד ה'סופר', שמעלה את פרי מחשבתו ע"י העט. כיו"ב היא 'לשוני' - יודע הנני שאינה אלא כלי להוציא בפה את מה שהקב"ה משים במחשבת האדם, א"כ, במה יתגאה האדם, הרי אין כל מעלה שהיא שלו. כמו"כ אם יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך, אינו בזכותך או בכוח כשרונותך אלא זכות לך מפני שעל כן ברכך אלוקים לעולם. אמנם, על אחת אמרה תורה שייקרא על שם האדם עצמו, והוא חגור חרבך על ירך גיבור - עמידת האדם בקשרי המלחמה בגבורה כנגד היצר בענייני 'קדושה ויראת שמים', זהו הודך והדרך - בזאת יתהלל המתהלל בבחירתו לטוב, ובניצחונו על יצרו.

- למשה ולאהרן, והרי עיקר התנצלותו הוא בכך שמכיר שחטא כלפי הקב"ה שלא שילח את בני ישראל.

ומבאר בזה"ל, 'נראה לבאר כי כך גדר השלימים, דאם אדם חטא לו מחויב ביותר להתאמץ להטיב עמו ולכופף יצרו לבל יהיה נוקם ובעל חימה, כמו שאמרו בגמרא (ב"מ לב:) במצות טעינה ופריקה דהשונא קודם לאוהב כדי לכופף יצרו לטוב, ופרעה התיירא פן ואולי לא ישגיח משה להתפלל לה' עבדו, ולכך אמר חטאתי גם לכם רעה, וכדי להתגבר נגד היצה"ר חובה עליכם למלט את נפשי ולהתפלל אל ה' עבדתי, עכ"ד. ונכתב זאת בתורה הק' לדורות עולם למען דעת דרך העבודה הרצויה והאהובה לפני המקום ב"ה - כפיית היצר, ואפילו פרעה הרשע ידע, שגם אם יש לו למשה סיבה (נכונה ומוצדקת) שלא להתפלל עליו, אף על פי כן יניח את ה'חשבונות' ויתפלל עליו כדי לכופף את יצרו.

א-ל מוציאנו ממצרים יוציאנו ויצילנו בזמן הזה ל' כבימים ההם מכל מיצר, מכל צרה ועקתא, ויחיש לנאלנו גאולת עולם בעגלא ובזמן קרוב, ונאמר אמן.

ר"ל שיקריבו מעצמם 'וישפכו' דמם במלחמת היצר, ועי"ז יזכו לונתנו על שתי המזוות - ש'מזוות' הם אותיות 'זו מות', ר"ל שבזכות מסירות נפשו לעבודתו ית"ש יזכה 'לחיים' ושיזון ויסתלק מעליו ה'מות', ולא עוד אלא גם יזכה לעל המשקוף - וכלשון קדשו פירוש, דעי"ז ישגיח וישקוף הקב"ה עלינו בעינא פקחא לא.

ביוצא בדבר פירש הרה"ק רבי צבי הירש מרימינוב זי"ע (בארות המים השלם) בלשון הכתוב בסוף פרשתן (יג ב) 'קדש לי כל בכור פטר כל רחם', שעל ידי שהאדם מקדש את עצמו, בזה הוא פותח [פטר הוא כידוע לשון פותח] כל רחם, ר"ל כל שערי רחמים מלעילא.

נפלאות מצינו בעניין זה ב'תפארת יהונתן' להנה"ק הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע על הפסוק שנכתב אחר מכת ארבה וימהר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי לה' אלוכיכם ולכם' (י טו), שלכאורה צריך ביאור מדוע הזכיר פרעה חטאתי לכם

לא. וכך פירשו צדיקים בלשון הכתוב (יחזקאל טז ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי' (הוא הפסוק המדבר על יציאת מצרים), שכאשר האדם מתבוסס בדמו, כאשר תכבד עליו העבודה, ונפשו מחמדת לדבר איסור והוא מתאפק בכל כוחו - באותה שעה הקב"ה אומר לו בדמיך חיי, אותם ה'דמים' הם שיביאו לך חיים עם כל הפירושים והמשמעויות.

לב. הנה בגמ' (ב"מ לב ע"א וע"ב) דנו באריכות האם יש איסור מדאורייתא לצער בעלי חיים, והוכיחו מהא דקתני בברייתא לעניין מצות פריקה וטעינה, 'אוהב לפרוק ושונא לטעון' [כלומר, שאם עומדים לפניו ב' חמורים, אחד מהם של אוהבו והוא כורע תחת משאו ומצוה לעזור לו 'ולפרוק' את המשא, והחמור השני הוא של שונאו, וזקוק לעזרה בכדי להטעין את המשא על גבי החמור] מצוה בשונא [אף שתמיד מצות פריקה קודמת למצות טעינה, מחמת צערו של החמור, אך כאן יש להקדים לטעון את חמורו של שונאו] כדי לכופף את יצרו, ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה [שהלא החמור השני מצטער עתה מכובד המשא שעליו, ותירצו] אפילו הכי כדי לכופף את יצרו עדיף, ועדיין לא נתבאר כיצד 'כפיית היצר' דוחה מצות עשה מדאורייתא של 'צער בעלי חיים' (וע' מנחת חינוך מצוה פ אות ח), וביאר רבינו הר"י מלוניל (הו"ד בשיטמ"ק שם) וז"ל, כפיית יצר עדיף יותר מכמה מצוות, שנאמר (תהילים נא יט) 'זבחי אלוקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה'.

לג. טללי תחיה מצינו בספה"ק 'שפת אמת' זי"ע (בא תרמ"ח) כי הקב"ה הקדים לנו גלות מצרים וגאלנו משם להיות הסיפור ביציאת מצרים במקום היסורין שעל האדם לעבור, וכשם שאמרו חז"ל (מנחות קי:) 'כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה' כן הוא בפרשיות סיפורי יציאת מצרים שהעוסק בהם כאילו עבר עליו הגלות. וכן ייאמר לדורות עולם עד לדורנו אנו כהיום, בראות אדם מישראל שצרה באה עליו, יקרא ויתבונן באלו הפרשיות, וממילא יחשב כאילו כבר עבר את הגלות, ויפטר מן הצרה ומן הצער. וביאור הדבר, מכיוון שפרשיות אלו נוטעים בלבנו אמונה, והרי בכח אמונה שפיר להמתיק את חיי האדם בהאי עלמא.

'ושמרתם את המצות' (יב יז).

והדרשו חז"ל 'מצווה הבאה לידך אל תחמיצנה' (מכילתא בא).

פעם ניצב יהודי עני ודל לפני הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע בפרוס חג הפסח, ותינה בפניו על כי זה זמן רב לא בא דבר מאכל לפיו, כראות הרה"ק את צערו של היהודי לקח מיד את המצות השמורות שהיו מונחים לו במקום מיוחד, והכין מהם מטעמים לאותו עני שאכל וחי לבו. בינתיים שבה הרבנית מחוצות והבחינה בנעשה, הדבר היצר לה מאד ושאלה את הרבי, מדוע קיבל העני את המצות השמורות עליהם עמל הרבי ביגיעה עצומה. נענה הרה"ק ואמר לה, היכן כתיב בתורה ענין 'מצות שמורות' בפסוק בפרשתן (יב יז) 'ושמרתם את המצות' (פסחים לח:), והרי מאותו הפסוק למדו ג"כ 'מצווה הבאה לידך אל תחמיצנה' (מכילתא בא), על כן קיימתי דרשת חז"ל זאת ולא החמצתי את המצווה אלא מיהרתי לתת את המצות לפי האביון. נמצאנו למדים עבודת המידות והטבה לזולת מהי... לתת איש לרעהו את כל השמור עבורנו...

בענין הרגשת צער חברו, שמעתי מיהודי נכבד, כאשר 'גדלתי' לבן שלוש שנים לקחני אבי אל הרה"ק רבי יהודה'לע מדז'יקוב זי"ע לגזוז את מחלפות ראשי, וכדרכם של תינוקות בכיתי בדמעות שלישי, והנה רואה אבי שהרבי ג"כ מוזיל דמעות, תמה אבי בפני הרבי, מילא תינוק זה בוכה כדרך התינוקות, אבל, מדוע יבכה הרבי, נענה הרבי, לא אוכל לסבול צערו של יהודי אפילו של נער קטן, לנוכח זה בכו אבכה. ראה עד כמה יש לחוש לצער היהודי אפילו של נער קטן מאד...